

2. Конституція України від 28.06.1996 (із змінами та доп. станом на 06.10.2013) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 215.
4. Когутич І.І. Особливості та види судового допиту // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 1 (5). – С. 185–189.
5. Попелюшко В.О. Судовий розгляд кримінальної справи : навч. посіб. – К. : Кондор, 2006. – 234 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
7. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Українська енциклопедія. – 1999. – Т. 2. – 744 с.
8. Костюченко Е.Ю. Процессуальный порядок осуществления сторонами уголовного производства прямого и перекрестного допроса свидетелей, потерпевших и повышение его эффективности по Уголовному процессуальному кодексу Украины 2012 года // Закон и жизнь. – 2013. – № 9/3. – С. 96–100.
9. Правовая система США. Вып. 3 / У. Бернам ; Науч. ред. : В.А. Власихин. – М. : Новая юстиция, 2006. – 1216 с.
10. Веллман Ф.Л. Искусство перекрестного допроса / Пер. с англ. К. Адамович. – М. : Американская ассоциация юристов, 2011. – 294 с.

ДОБРОВОЛЬСЬКА О. Г.,
здобувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
(Міжнародний гуманітарний університет)

УДК 343.14

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ

У статті аналізуються проблеми розвитку та застосування нової процесуальної форми кримінального провадження – провадження на підставі угоди про примирення. Розкриті недоліки процесуальної форми даного провадження та шляхи її удосконалення.

Ключові слова: процесуальна форма, угода, угода про примирення, судочинство.

В статье анализируются проблемы развития и применения новой процессуальной формы уголовного производства – производства на основании соглашения о примирении. Раскрываются недостатки процессуальной формы данного производства и пути ее совершенствования.

Ключевые слова: процессуальная форма, сделка, соглашение о примирении, судопроизводство.

This article analyses the problems of formation and development of a new form of criminal proceedings, the proceedings on the basis of agreements on recognition of culpability. Procedural shortcomings are a form of proceedings and ways of its improvement.

Key words: procedural form, agreement, acknowledgment of guilt, litigation.

Вступ. Новий КПК України запроваджує в дію цікавий інститут – «провадження на підставі угод», практика застосування якого показує наявність багатьох нерозв'язаних проблем як в законодавчому, так і в правозастосовному аспекті.

З моменту прийняття і введення в дію нового КПК України пройшло уже більше року, але закладена в ньому модель закриття кримінального провадження за примиренням підозрюваного з потерпілим хоча і відкриває широкі можливості для запровадження ідей відновлювального правосуддя, його гуманізації та спрощення судочинства, але ці новели законодавства ще не отримали належного наукового аналізу і недостатньо активно застосовуються на практиці.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, вказує як на увагу дослідників до питання звільнення особи від кримінальної відповідальності як до одного з найбільш складних в теорії та практиці кримінального процесу, так і на розмаїття думок вчених і на багато нерозв'язаних проблем правосуддя [1-20].

Постановка завдання. Метою даної роботи є розкриття та розв'язання проблем удосконалення процесуальної форми реалізації інститут провадження на підставі угоди про примирення підозрюваного з потерпілим.

Результати дослідження. Під час розгляду проблеми реалізації принципу змагальності сторін у кримінальному провадженні не можна оминати той факт, що така модель виходить з наявності юридичного конфлікту – суперечностей між учасниками процесу, зіткнення їх інтересів, прав, прагнень, домагань тощо. Разом з тим закон надає досить справедливий механізм подолання таких конфліктів шляхом досягнення правового компромісу – взаємних юридичних поступок, включаючи угоду про примирення між підозрюваним і потерпілим.

Враховуючі загальні ознаки компромісу (наявність конфлікту інтересів та мети, яку необхідно досягти, та готовність зняти частини своїх вимог), незалежно від прояву в суспільному житті, його можна розділити на декілька груп:

– аморальний компроміс – маються на увазі випадки, коли укладається компромісна угода з учасником конфлікту, який скоїв вчинок, що протирічить моральним підвалинам суспільства;

– невинуватий компроміс, суть якого полягає в тому, що для однієї із конфліктуєчих сторін конфліктів негативні наслідки вирішеної проблеми перевищують отримані на основі компромісу позитивні результати;

– принизливий компроміс, сутність якого полягає в тому, що одна із сторін конфлікту, яка має за мету припинити виниклий конфлікт чи не допустити його подальшого розвитку, беззаперечно і повністю приймає вкрай некорисні для себе вимоги іншого учасника конфлікту.

– уявний компроміс, особливістю якого є те, що ні одна з конфліктуєчих сторін не зацікавлена у дійсному компромісному врегулюванні конфлікту, який між ними виник. У цьому випадку кожна сторона виявляє своє прагнення до компромісного врегулювання конфлікту, що призводить до його подальшого загострення;

– рятівний компроміс – у випадку, коли протилежні сторони, відклавши на деякий час невирішені протиріччя, поєднують зусилля для захисту життєво важливих інтересів, які вони не в змозі відстояти поодиночі;

– компроміс-«хитрість» – якщо одна сторона конфлікту укладає угоду, поступаючи власними інтересами чи приймаючи на себе деякі обов'язки, з кількома учасниками конфлікту. Далі з їх допомогою перемагає третю сторону і досягає поставленої мети, після чого, не виконуючи своїх обов'язків, сторона розриває угоду;

– компроміс, який спрямований на консервацію конфлікту. Особливістю цього компромісу полягає в тому, що сторони, які не мають можливості у даний момент вирішити протиріччя, що існують між ними, та бажають зупинити подальше поглиблення та роз-

ширення конфлікту, заключають угоду про подальше підтримання рівноваги на певному рівні;

– розумний компроміс – мирна угода, яка досягнута між сторонами через переговори і взаємні поступки, яка дозволила їм зберегти свої головні інтереси у конфлікті, не застосовуючи примусу у процесі його вирішення. Соціальна цінність цього компромісу полягає в тому, що він не суперечить моральним підвалинам суспільства, досягається без застосування насилля на основі взаємних поступок. Розумний компроміс спрямований на вичерпне вирішення конфлікту [1, с. 92-93].

Допустимими в сфері кримінального провадження компромісів, які можуть бути укладені на досудовому слідстві, в юридичній літературі класифікуються на кримінально-правові компроміси, кримінально-процесуальні компроміси, тактико-криміналістичні компроміси, морально-етичні компроміси [8, с. 53].

Витоки появи спрощеної моделі судового розгляду справи можна знаходити у таких міжнародних правових актах: Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою (прийнятою резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 року), Рекомендації № R (85) 11 «Відносно положення потерпілого в рамках кримінального права та кримінального процесу» (прийнятою Комітетом Міністрів Ради Європи від 28 червня 1985 року), Рекомендації № R (87) 18 «Відносно спрощення кримінального судочинства» (прийнятою Комітетом Міністрів Ради Європи від 17 вересня 1987 року).

Глава 35 Розділу VI «Особливі порядки кримінального провадження» нового Кримінального процесуального кодексу України (КПК) вводить ще одну новелу в кримінальний процес України, а саме кримінальне провадження на підставі угод.

Відповідно до ст. 468 КПК України у кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод: 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винуватого з потерпілим, що передбачено ст. 46 КК України, можна віднести до різновиду судового компромісу як альтернативного шляху вирішення кримінально-правових конфліктів, який забезпечує реалізацію ідеї гуманізації кримінального законодавства. Альтернатива застосовується як виважена заміна покарання особи іншими заходами – відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди, примирення.

Згідно ст. 469 КПК України Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

На наш погляд, сферу застосування угоди про примирення доцільно розширити, надавши можливість її застосування в усіх злочинах, вчинених з необережності.

До умов примирення на досудовому слідстві О.А. Парфіло відносить такі обставини: 1) особа вчинила злочин уперше; 2) діяння належить до злочинів невеликої тяжкості (при цьому не вимагається, щоб ним були злочини приватного звинувачення); 3) особа, яка вчинила такий злочин, примирилася з потерпілим; 4) вона відшкодувала завдані нею збитки або усунула шкоду [12, с. 94].

Компроміс на досудовому слідстві, на думку Є.О. Курти, досягається за рахунок різноманітних умов – сукупності обставин, за наявності яких уможливується процес укладання компромісу між учасниками досудового слідства: умова наявності у слідчого необхідної інформації; доцільність його застосування; добровільність прийнятого рішення; виправданість та приблизна рівність поступок. Основними критеріями досягнення компромісу на досудовому слідстві є наступні: законність; моральність та етичність; спрямованість на повне, всебічне і об'єктивне розслідування злочину [8, с. 158].

На наш погляд, суттєвою умовою застосування інституту звільнення особи від відповідальності за примиренням сторін слід вважати факт прийнятного для потерпілого відшкодування завданої кримінальними правопорушенням шкоди. Вона має більшу пріоритетність з огляду на реалізацію принципу верховенства права, підходу, згідно з яким людина, її права, свободи і законні інтереси мають найвищу цінність в державі. Саме права і законні інтереси потерпілого мають у даному випадку бути найбільш захищені – приватний інтерес. При такому підході недоцільно пов'язувати можливість застосування угоди про примирення з фактом вчинення злочину вперше – публічний інтерес. В даному аспекті збалансування приватних і публічних інтересів потребує надання переваги забезпеченню інтересів потерпілого, поступаючись публічному інтересу покарання винного.

В юридичній літературі розповсюджена думка про необхідність залучення до процедури примирення окремої особи – медіатора. Медіатор забезпечує проведення зустрічі та переговорів, направлених на примирення, до початку судового розгляду за взаємною згодою обох сторін. Якщо в результаті спільної зустрічі потерпілий та обвинувачений досягли згоди та миру, медіатор оформляє її у вигляді угоди про примирення. Такий досвід має місце у багатьох європейських країнах.

Разом з тим, на нашу думку, досягненню примирення як бажаного і суспільно корисного юридичного компромісу мають сприяти як слідчий і прокурор, так і захисник підозрюваного чи обвинувачуваного. З урахуванням дії таємниці слідства на досудовому слідстві вважаємо за доцільне участь саме даних осіб під час укладення угоди про примирення і контролю за її виконанням.

Висновки. На даному етапі становлення інституту провадження на підставі угод слід удосконалювати та розширювати застосування процесуальної форми провадження за примиренням підозрюваного (обвинувачуваного) з потерпілим як одне з перспективних процесуальних інститутів. Для реалізації провадження на підставі угоди про примирення між обвинуваченим і потерпілим доцільно дозволити укладання мирових угоді в усіх злочинах, вчинених з необережності.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються в розробці пропозицій щодо удосконалення процесуальної форми провадження на підставі угоди про примирення.

Список використаних джерел:

1. Аликперов Х. Допустим ли компромисс в борьбе с преступностью / Х. Аликперов, М. Зейналов, К. Курбанова // Уголовное право. – 2001. – № 3. – С. 91–96.
2. Верещак В. Судовий компроміс у кримінальному судочинстві / В. Верещак // Вісник Верховного Суду України. – 2000. – № 1. – С. 41–43.
3. Житний О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям : Монографія. – Харків, 2004.
4. Землянська В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України // Прокуратура – Людина – Держава. – 2006. – № 6 (36).
5. Кримінальний процес : підручник / За заг. ред. В. Коваленка, Л. Удалової, Д. Письменного. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В. Гончаренка, В. Нора, М. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
7. Курта Є. Історичний аналіз розвитку норм, які передбачають компроміс на досудовому слідстві / Є. Курта // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2004. – № 2.
8. Курта Є. Компроміс на досудовому слідстві: поняття, види, криміналістичні прийоми досягнення : дис. ... канд. юрид. наук / Є. Курта. – Запор'яжжя, 2005. – 188 с.
9. Лупеко Д. Участь прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод // Вісник прокуратури. – 2012. – № 11. – С. 21–25.

10. Маляренко В. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: переваги та недоліки / В. Маляренко, О. Шаповалова // *Право України*. – 2012. – № 10. – С. 9–19.
11. Парфило О. Кримінально-процесуальний компроміс – необхідність продиктована часом // *Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах : тези доповідей мін. наук. пакт. конф.* – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2001. – Ч. 1. – С. 53–56.
12. Парфило О. Примирення винного з потерпілим – компроміс у кримінальному процесі // *Підприємництво, господарство і право*. – 2002. – № 5. – С. 94–98.
13. Парфило О. Щодо визначення поняття кримінально-процесуального компромісу // *Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю на етапі реформування кримінального судочинства : Матер. Всеукр. наук.-практ. конф.* – 2002. – Ч. 2.
14. Прилуцький П. Угода про визнання винуватості в кримінальному провадженні: новела процесуального законодавства України / П. Прилуцький // *Бюлетень Міністерства юстиції України*. – 2013. – № 4. – С. 128–135.
15. Тертишник В. Компроміс у кримінальному процесі / В. Тертишник // *Підприємництво, господарство і право*. – 2002. – № 11. – С. 107–112.
16. Тертишник В. Проблеми процесуальної економії у сфері кримінального судочинства за новим КПК України / В. Тертишник // *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та юридичної науки : матер. Міжн. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 19-20 вересня 2013 року)*. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 59–62.
17. Тертышник В. Уголовный процесс. – Изд. 3-е, доп. и перераб. – Харьков, 2000. – С. 500–501.
18. Тертышник В. Компромисс в уголовном процессе Украины, России, США // *Право и политика*. – 2003. – № 8.
19. Туркота С. Правовий компроміс у кримінальному судочинстві // *Право України*. – 2001. – № 12. – С. 69–71.
20. Усатий Г. Кримінально-правовий компроміс. – К., 2001. – С. 3–128. ; Верещак В. Судовий компроміс у кримінальному судочинстві // *Вісник Верховного Суду України*. – 2000. – № 1. – С. 41–43.

